

Seegers

plaatsvinden. Zal dit mogelijk zijn? Dat het door mij reeds genoemde front van Regering, ondernemerdom en bankwezen alle krachten zal inspannen om deze waarden uit het werkende volk te persen, daarvan kan men verzekerd zijn. En voor zover dit niet zou lukken, wordt het perspectief gegeven, dat het ten dele kan worden opgevangen door een toestroming van buitenlands kapitaal naar Nederland.

Naast dus verscherping van de uitbuiting van de arbeidskracht door en ten behoeve van de Nederlandse kapitalisten zal ook aan de buitenlandse kapitalisten de mogelijkheid daartoe geboden worden.

Naast de directe wijze, waarop de rekening aan het werkende volk gepresenteerd zal worden, komt dan nog de indirecte methode in de vorm van een zwaardere druk op de gemeentefinanciën. Deze zullen krachtens de regeringsnota op de gewone dienst van hun begrotingen een bedrag van 25 miljoen en op hun kapitaalinvesteringen een bedrag van 100 miljoen moeten bezuinigen.

Om de zekerheid te scheppen, dat dit zal gebeuren, zal tegenover de 6 pct. salarisverhoging geen enkele compensatie gesteld worden. Ik begrijp niet, dat een van de geachte afgevaardigden heeft kunnen beweren, dat die 20 à 25 miljoen een papieren bezuiniging zou zijn. Zij worden op directe wijze door de Regering aan de gemeenten onttrokken, doordat tegenover de 6 pct. loonsverhoging geen compensatie wordt gesteld, hetgeen betekent, dat de gemeentebesturen die 6 pct. loonsverhoging moeten zien te vinden door bezuiniging op de resterende posten van de begroting. Betekent dit nu iets in de richting van beperking van de bestedingen, nu in feite door die 20 à 25 miljoen de begrotingen van de gemeenten met een zelfde bedrag worden belast? In geen enkel opzicht, want die 20 à 25 miljoen blijven in de schatkist en men kan er van op aan, dat deze bedragen ongetwijfeld zullen worden besteed. Het gaat hier om geld, dat feitelijk de gemeenten toekomt, maar dat nu wordt gebruikt voor bestedingen van de Regering zelf. Dit bedrag zal dus gevonden moeten worden door vermindering van uitgaven voor sociale, culturele en hygiënische doeleinden. Terwijl een groot aantal gemeenten een bijzondere uitkering uit het Gemeentefonds gevraagd heeft om hun begrotingen sluitend te krijgen en in de geraamde uitkeringen op de rijksbegroting onvoldoende dekking aanwezig is, komt dan bovendien nog, dat de na-uitkering over 1955 à 4 pct. en de uit de geraamde hogere opbrengst der middelen over 1957 geraamde hogere uitkering aan de gemeenten niet voor dekking van uitgaven over 1957 gebruikt zullen mogen worden. Daartegenover staat, dat tal van gemeenten, hetzij ten dele, hetzij geheel, de na-uitkering over 1955 in hun begroting voor 1957 hebben opgenomen. Dit zal dus het mes nog dieper in de betreffende begrotingen drijven. Dit betreft dan nog maar alleen de gewone dienst. Op het terrein van de kapitaalinvesteringen ligt de toestand nog moeilijker. De zo goed als gehele afwezigheid van de mogelijkheid voor het plaatsen van langlopende leningen heeft de uitvoering van openbare werken sterk beperkt. Het verbod, op grond van de circulaire van de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Financiën van februari jl., om deze werken te financieren met geld op korte termijn heeft de gemeenten genoodzaakt het lopende werk tot een uiterst langzaam tempo te beperken of geheel stop te zetten en van voorgenomen nieuwe plannen geheel af te zien. Dit zal ongetwijfeld betekenen, dat die raming van 100 miljoen zeer ver zal worden overschreden, want de grote moeilijkheden om aan geld te komen hebben vele gemeenten genoodzaakt van de kapitalen, die zij dachten aan te trekken, zeer belangrijke bedragen te schrappen. Wanneer wij de hierin in totaal tot uitdrukking gebrachte politiek, die de rijken rijker zullen maken en de armen nog armer, vergelijken met datgene, wat de partij, waartoe deze Minister behoort, de P.v.d.A., bij de jongste verkiezingsactie voor de Tweede Kamer aan de kiezers heeft toegezegd, dan staat dit in volstrekte tegenstelling tot elkander. Beloofd werd een politiek van sociale vooruitgang en verhoging van de belastingen op de grote winsten.

Seegers e. a.

Maar wat ons in deze begroting en de regeringsnota wordt aangeboden, is een keiharde kapitalistische politiek van verscherpte uitbuiting. Of deze zal lukken, wordt gelukkig niet beslist binnen deze muren. Het werkende volk zal zelf, zoals dat in het verleden meer is gebeurd, met inschakeling van eigen georganiseerde macht, het beslissende woord uitspreken.

Prachtige voorbeelden daarvan zijn het optreden van de mijnwerkers en de taai en volhardende actie van de onderwijzers. In deze krachten stellen wij vertrouwen. Zij zijn er en zullen zich doen gelden. Ook de reactie begrijpt dit. Wij menen dan ook, dat het dreigement van prof. Romme en zijn vrienden met verwijdering van de P.v.d.A.-Ministers uit de Regering meer deze omstandigheden tot achtergrond heeft dan de vraag, of er spoed gemaakt zal worden met spaarfaciliteiten van fiscale aard, tenzij dit zou moeten passen in het kader van de nodig geachte camouflage.

In de Memorie van Antwoord, op blz. 9, beantwoordt de Minister een in het Voorlopig Verslag geplaatste opmerking betreffende de twijfel aan de socialistische strekking van de huidige belastingpolitiek. De Minister acht deze vraag misplaatst. De regeringspolitiek, aldus de Minister in de Memorie van Antwoord, is een als resultaat van het overleg in de Ministerraad bereikte synthese, welke voor ieder van de leden van het Kabinet, gezien de bestaande politieke omstandigheden, aanvaardbaar wordt geacht.

Aldus is het dus een synthese, een samenvatting dus van verschillende opvattingen, tegen elkaar afgewogen om tot een eenheid te komen. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, wij hebben niet gevraagd naar een volslagen socialistische politiek, doch naar de socialistische strekking daarin. Zou er inderdaad sprake zijn van een synthese, dan moet het ook mogelijk zijn in het desbetreffende deel der synthese de socialistische strekking aan te wijzen. Wij zijn van oordeel, dat de Minister dat niet kan. Wat hier als een synthese wordt voorgesteld, is slechts een samenvatting van weliswaar verschillende, doch toch alle keiharde kapitalistische belangen. Voor zover in dezen conjunctuurpolitiek bevorderd wordt, is hier dan ook slechts sprake van een conjunctuurpolitiek, die afgestemd is op die belangen, nl. die van de bezittende klasse. De offers, die gevraagd worden voor het strijden tegen inflatoire ontwikkelingen, worden ten slotte door het werkende volk gebracht.

Een conjunctuurpolitiek in het belang van het werkende volk eist een stelsel van fiscale en andere maatregelen van financiële aard, dat juist het tegendeel zou moeten zijn van datgene, wat ons in het aan de orde gestelde beleid wordt aangeboden. Maatregelen, die de „zwarte winsten” geheel zouden afroemen, en het drastisch verlagen van de uitgaven voor defensie zouden voldoende zijn om de consumptiebeperking, die nodig wordt geacht, tot stand te brengen.

Zowel de regeringsnota als de aangeboden begroting voor hoofdstuk VII B is derhalve voor mijn fractie onaanvaardbaar.

Mevrouw Van Ommeren-Averink: Mijnheer de Voorzitter!

Bij dit debat zou ik gaarne terugkomen op de kwestie, die door mevrouw Lips-Odinot in de Tweede Kamer aan de orde is gesteld, namelijk de wijze van belastingheffing op de arbeid van de gehuwde werkende vrouw.

De Minister heeft tijdens het debat in de Tweede Kamer meegedeeld, dat hij in deze zaak op het standpunt staat van de heer Gortzak en dat er een oplossing in deze kwestie moet worden gezocht, waarvoor de Minister zich reeds ingespannen heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Dit verheugt ons en wij beschouwen het in ieder geval als een toezegging, waarbij van groot belang is te weten, wanneer deze oplossing werkelijkheid zal worden en welke oplossing de Minister hier in principe beoogt.

Het verschuiven van de oplossing naar het tijdstip van een algemene belastingherziening, zoals de Minister in de Memorie van Antwoord bepleit, kan onze goedkeuring wegdragen, indien deze belastingherziening inderdaad dit jaar aan de orde komt en in uitzicht gesteld wordt, dat de ongezonde toestand

Van Ommeren-Averink

ten nadele van duizenden gehuwde werkende vrouwen beëindigd wordt. Dit is een dringende noodzaak, doordat steeds meer gehuwde vrouwen gedwongen worden mee te werken om de hogere kosten van levensonderhoud te kunnen dekken.

Wij willen niet ontkennen, dat deze verandering, zoals de Minister mededeelt, een ingrijpende verandering zal zijn in het belastingstelsel, waarbij hij — zoals ik uit zijn betoog heb begrepen — het ingrijpende ziet in de opvatting, dat deze veranderingen ook het inkomen uit eigendom van de gehuwde vrouw zouden moeten betreffen.

Uiteraard verdedig ik hier niet de belangen van de bezitters, of het nu mannen of vrouwen zijn, maar de belangen van de werkende mensen. Wat dit betreft, kan ik mij dan ook volledig aansluiten bij wat de heer Gortzak gezegd heeft in zijn antwoord aan de Minister, nl.:

„dat een socialistische Minister ernaar moet streven een belastingwetgeving te maken, die met het klassekarakter van onze maatschappij rekening houdt, dat wil zeggen: die ermede rekening houdt, dat in onze maatschappij er een aantal mensen zijn, die hun vermogen zien toenemen door de arbeid van anderen, en dat men daarom het inkomen uit vermogen zwaarder belast dan dat uit arbeid.”.

Hiermede wil ik alleen zeggen, dat de belangen van de gehuwde werkende vrouwen in de onderhavige kwestie voorrang moeten hebben.

Wanneer ik desondanks van mening ben, dat bedoelde ingreep in het huidige belastingstelsel, indien hij een feit wordt, een ingrijpende maatregel is, dan is het, omdat dan aan de discriminatie van de gehuwde werkende vrouw een einde zou zijn gemaakt, hetgeen tevens een belangrijke stap zou zijn in de richting van de volledige gelijkstelling van de gehuwde vrouw in het algemeen en van de vrouw als arbeidskracht in het bijzonder.

In tegenstelling tot sommige opvattingen, zoals die van de heer Ruygers, vertolkt op het congres van de P.v.d.A.-Vrouwenbond, waar hij meende, dat de „gelijkwaardigheid van de vrouw aan de man” niet meer discutabel zou zijn, omdat er al zoveel bereikt is, zijn wij van mening, dat, zolang de vrouw economisch niet gelijkgesteld is, zolang zij geen gelijk loon voor gelijke arbeid ontvangt en ook voor de belasting niet gezien wordt als een zelfstandige arbeidskracht, dan de voornaamste voorwaarden voor de gelijkwaardigheid van de vrouw, zoals deze in het Handvest van de Verenigde Naties zijn vastgelegd, ontbreken.

Dat de vrouw als arbeidster niet gelijkgesteld is aan de man, zowel wat in de regel de beloning van haar arbeid betreft als, zoals in de onderhavige kwestie, met betrekking tot de belasting, ook al zou men, zoals de Minister zeide in de Tweede Kamer, het woord „inkomsten van de man”, waartoe dus het loon van de vrouw ook gerekend wordt, vervangen worden door het woord „gezinsinkomen”, is een onomstotelijk feit.

In dit opzicht wordt de gehuwde vrouw gediscrimineerd, want ook de inkomsten van een werkend kind worden voor de belasting niet tot de gezinsinkomsten gerekend. Wat dat betreft, wordt de gehuwde vrouw dus voor minder aangezien dan een onmondig kind, omdat ze getrouwd is.

De kern, waar het om gaat, is, dat een vrouw, indien zij werkt, arbeidsprestaties levert, gelijk aan die van de man, dat haar arbeid de ondernemer winst oplevert en dat zij bijdraagt in de produktie in het algemeen.

Daarbij heeft zij gelijke plichten, zoals ieder andere arbeider; zij betaalt sociale lasten, maar doordat het loon van haar werk gerekend wordt als een tweede inkomen van de man, heeft zij hogere belasting te betalen dan een ongehuwde, die ook al te zwaar belast is.

De gehuwde werkende vrouw heeft wel alle plichten, maar niet de gelijke rechten. Dat is de kern van de zaak.

Het huidige belastingstelsel berooft de gehuwde vrouw tevens van de mogelijkheid een beroep uit te oefenen, want

tal van vrouwen gaan, om aan de belastingdruk te ontkomen, clandestien uit werken of nemen huiswerk, waarbij zij ook niet verzekerd zijn tegen ziekte en ongeval, in plaats van haar beroep uit te oefenen, terwijl er in het bedrijfsleven een tekort is aan geschoolde arbeidskrachten. Wanneer men van het principe uitgaat, dat de vrouw in alle opzichten gelijk dient te zijn aan de man, dan zijn ook de administratieve gevolgen van de oplossing niet zo moeilijk.

Wanneer men de oplossing allereerst in een verandering ten gunste van de loontrekkende gehuwde vrouwen zoekt, dan is dit zelfs zeer eenvoudig. Ook in België is men onlangs tot die stap overgegaan en wordt de gehuwde vrouw zelfstandig belast. Het echtpaar kan zelf de keuze bepalen op welk loon de kinderaftrek moet plaatshebben.

In de Tweede Kamer heeft mevrouw Lips-Odinot reeds uiteengezet, welke grote nadelen het huidige belastingstelsel voor de gehuwde werkende vrouwen met zich meebrengt. In een gezin, waarvan de moeder werkt, zijn er bovendien hogere onkosten voor huisverzorging en verzorging der kinderen en andere verhoogde kosten, waarvoor geen verwervingskosten mogen worden afgetrokken. De thans bestaande verwervingskosten tot f 200 per jaar, die het gezinshoofd mag aftrekken, brengen in dit opzicht geen verlichting.

Zelfs als het loon van de gehuwde vrouw zelfstandig belast zou zijn, dan zou het niet meer dan billijk zijn, dat zij verwervingskosten voor huishoudelijke hulp e.d. zou mogen aftrekken.

Tot welke absurde toestanden het huidige belastingstelsel leidt, wil ik demonstreren met een voorbeeld uit mijn naaste omgeving.

Een gehuwde vrouw, die reeds jarenlang pro-deo eerst in de avonduren voor een vrouwenorganisatie werkte en sinds enige jaren op verzoek dit ook overdag doet, heeft als compensatie, om haar dit werken overdag mogelijk te maken, een huishoudelijke hulp gekregen voor f 25 per week. Zij vervalt hierdoor in de inkomstenbelasting en kreeg de malse navordering van de belasting thuisgestuurd van f 147, hetgeen voor een arbeidersgezin een groot bedrag is. En dat, terwijl zij zelf, noch het gezin baten trekt uit haar werk. Die f 147 mag haar echtgenoot nu gaan betalen. Toch is het haar niet gelukt, hieraan iets te doen, omdat de wet er niet in voorziet.

De huishoudelijke hulp niet op haar naam nemen, maar op de naam van de organisatie was ook niet mogelijk, omdat zulk een hulp de gehele week bij haar in dienst is. Dit zou wel mogelijk zijn geweest, als zo'n hulp de gehele week bij diverse bestuursleden zou hebben gewerkt.

De f 25, die door de vrouwenorganisatie aan de huishoudelijke hulp wordt betaald, wordt beschouwd als vergoeding aan de vrouw en bij het loon van de man opgeteld. Indien zij afzonderlijk zou zijn belast, zou zij niets hebben te betalen. Zodoende betaalt de man de navordering over inkomsten, die door het gezin niet zijn ontvangen.

Nu zegt de Minister op blz. 5 van de Memorie van Antwoord het volgende:

„De ondergetekende streeft er met alle kracht naar de ontwerpen voor nieuwe wetten betreffende de inkomstenbelasting, de loonbelasting, de vermogensbelasting, de vennootschapsbelasting en de dividendbelasting, nog in de loop van dit zittingsjaar — en in ieder geval in de loop van dit jaar — in te dienen. In het algemeen zullen daarbij inderdaad de verschillende desiderata, welke in de laatste jaren in de Staten-Generaal naar voren zijn gebracht, ter sprake komen.”.

Ik trek hieruit de conclusie, dat de Minister op dit punt rekening zal houden met de door mij geuite wensen. Deze wensen, waarvoor vele jaren achtereen in de Tweede Kamer het pleit is gevoerd, leven in verschillende vrouwenorganisaties. Gaarne zou ik van de Minister vernemen, of de conclusie, die ik heb getrokken, juist is en of de veranderingen, die hij nastreeft bij de algehele herziening van de belastingen ten op-

Van Ommeren-Averink e. a.

zichte van de gehuwde werkende vrouw, in die richting moeten worden gezocht, als ik heb gedaan, hetgeen neerkomt op een verbetering van de positie van de gehuwde werkende vrouw.

Mijn tweede vraag is, of de Minister bereid is, daarbij de mogelijkheid te scheppen, dat de gehuwde werkende vrouwen verwervingskosten mogen aftrekken in de zin, zoals door mij is uiteengezet.

De heer Willemse: Mijnheer de Voorzitter! De Fransman Jules Janin heeft gezegd: *pour débattre il faut être d'accord*. Wanneer dit niet alleen op de Fransen of op een discussie in de Franse senaat, maar ook op een discussie en een gedachtenwisseling tussen de leden van de Eerste Kamer en deze Minister slaat, dan mag ik aannemen, dat ik in redelijkheid en in gemoede, maar ook met kans op succes met de Minister mag debatteren over enkele belangrijke zaken, die de simpele man in de straat, los van nota's over miljoenen en bestedingsbeperking, maar met in zijn oren de welsprekende verwijten, die men elkaar toedient, bezighouden. Dan denk ik aan verwijten in de zin van: ik heb het altijd wel gezegd; jij had dat veel eerder moeten zeggen; ik wil wel, maar ik kan niet; ik wil wel, maar jij wil niet; ik doe niet meer mee. U hoort in deze verwijten de president van de Nederlandsche Bank, zij het ook, dat deze zich niet zo populair uitdrukt, de gemeenten, het particuliere bedrijfsleven, de wegen- en scheepsbouwers, de heren Romme, Bruins Slot en Berghuis en tot op zekere hoogte ook het debat, dat hier vanmiddag in deze vergadering is gevoerd. Ik doe slechts enkele willekeurige grepen.

De eerste vraag, die de simpele ziel zich stelt, is deze: in hoeverre is de bestedingsbeperking 1957 iets anders dan de bezuiniging van vroegere perioden, waaraan speciaal voor de socialistische, maar ook voor anderen, met de namen Colijn en Oud vaak minder prettige herinneringen zijn verbonden? Deze vraag en het antwoord op deze vraag verliezen zich vaak op de zijpaden van de politieke ruzie. Juist wanneer men in een debat het antwoord verwacht of een antwoord als afdoend zou moeten worden aanvaard, heeft het geduld van de redelijke gedachtenwisseling zijn eind gevonden. Is het niet zo, zo zou ik de Minister met uw permissie, Mijnheer de Voorzitter, willen vragen, dat datgene, wat wij op het ogenblik met hem bespreken, alleen het woord gemeen heeft met een vroegere periode? Alleen het woord is misschien hetzelfde: het begrip is naar mijn oordeel verschillend. De omstandigheden zijn anders. Onze wetenschappelijke voorbereiding, waarover vanmiddag door de geachte afgevaardigde de heer De Wilde nog wel een kritisch woord is geuit, is anders. Het doel, dat wij voor ogen hebben, is zeer bepaald een ander geworden.

Ik zou opnieuw een woord van Goethe kunnen citeren door te zeggen, dat enerzijds woorden zo gemakkelijk de plaats innemen van begrippen en dat anderzijds woorden zo vaak zo weinig uitdrukken van de begrippen, die met hetzelfde etiket in verschillende perioden verschillend waren.

Er is onlangs een briljant boek verschenen, geschreven door Rossiter, die daarin een pleidooi heeft geleverd voor het conservatisme, weliswaar het conservatisme in Amerika, maar hij heeft de zaak zo principieel gesteld, dat hij ongetwijfeld ook een pleidooi had kunnen leveren voor het conservatisme ver buiten de grenzen van de Verenigde Staten. Deze Rossiter heeft in dat boek geciteerd een woord van Justice Holmes, nl.:

„A word is not a crystal, transparant and unchanged. It is the skin of a living thought and may vary greatly in color and content according to circumstances and time in which it is used.”.

Wij hebben vanmiddag van de heer De Wilde enkele feiten gehoord, die ik nu niet zal herhalen. De heer De Wilde heeft uiteengezet, waarom het in wezen ging. Ik zou dit nog eens met mijn eigen woorden willen zeggen. Wij staan voor een situatie, welke wij in een samenspel van krachten en in een combinatie van alle mogelijke maatregelen proberen de baas te worden. Het gaat hierbij niet alleen over de uitgavenkant,

Willemse

maar ook over de inkomstenkant. Daarbij denk ik aan de opmerking van de Minister over de belastingen, die natuurlijk niet buiten beschouwing kunnen blijven en waarover ik straks ook graag iets wil zeggen. Ik wil het echter niet alleen over de uitgaven- en de inkomstenkant hebben, maar ook over de produktie, de voorraadvorming en de investeringen. Als men dit alles beziet, zou het een ijdel woordenspel zijn, wanneer wij in een complex van maatregelen, dat wij met elkaar willen bespreken, alleen het woord „bezuiniging” wilden laten horen. Die bezuiniging zullen wij natuurlijk op enkele onderdelen van het plan, dat in grote trekken voor ons ligt, moeten aanvaarden, maar dat zijn onderdelen, die alleen gezien kunnen worden in combinatie met tal van andere factoren. Wanneer men in dit verband alleen zou willen spreken over bezuiniging — en het zal u, Mijnheer de Voorzitter, en de Minister duidelijk zijn, dat ik hierbij denk aan alle mogelijke krantenartikelen, die de laatste tijd zijn verschenen —, dan zou dit alleen al taalkundig onjuist zijn, omdat in absolute cijfers uitgerekend van het naaste verleden en van de naaste toekomst geen sprake is van een bezuiniging. Dit zou ook onmogelijk zijn, omdat wij het nu eenmaal niet kunnen helpen, dat wij langzamerhand in Nederland met meer dan 11 miljoen mensen zitten en omdat wij nu eenmaal met z'n allen overeengekomen zijn de welvaart op een zekere wijze tussen deze mensen te verdelen. Er kan ook geen sprake zijn van bezuiniging met het rode potlood in de zin, die daaraan zo graag wordt gegeven aan bittertafels, gecombineerd met protesten tegen dure en luie ambtenaren en praatgrage en niet minder dure parlementariërs, terwijl daar- tegenover dan met een zekere zelfverheerlijking wordt gesteld aan particulier initiatief, dat alles zoveel goedkoper, beter en sneller doet. Wanneer wij als socialistische partij met overtuiging aan willen medewerken om dit comprehensieve plan een kans van slagen te geven, wanneer wij daarin zien een temporisering van de uitgaven, wanneer wij daarin zien een herstel van het evenwicht en een mogelijkheid om meer en beter te produceren, dan zien wij dit vooral als een *reculer pour mieux sauter* en „an sich” als een tegenstelling van de simpele bezuiniging van de vorige periode. Voor bezuiniging in een enge interpretatie is mijn partij dus even weinig te vinden als mijn partij haar gerede bereidheid heeft getoond, deze Minister en daarmee dit Ministerie te volgen in een complex van diep ingrijpende maatregelen. Deze tijd is bereid complexen te overzien en complexen van maatregelen te aanvaarden. Het kan niet meer voorkomen, wat in vorige perioden is voorgekomen, dat ook het college der Eerste Kamer hautain voorbij zou gaan aan een comprehensief plan voor bestrijding van werkloosheid, aan een crisisplan, alleen maar, omdat het een paar honderd miljoen gulden zou kosten, wat in die tijd waarschijnlijk meer was dan nu, en omdat het een plan was, dat van socialistische zijde was geëntameerd. Ik spreek nu over het Plan van de Arbeid van 1934, waaraan voor ons nog steeds de naam van ir. H. Vos is verbonden. Dit plan was een plan voor de hervorming van de economie, voor zover het mogelijk was met maatregelen, welke zouden liggen binnen het machtsbereik van de nationale gemeenschap. Het is F. M. Wibaut geweest, die niet moede werd, voortdurend bij de bespreking van dit Plan van de Arbeid op dit waardevolle nationale element de aandacht te vestigen. Buitengewoon sterk is gebleken uit de discussie, die tot nu toe in deze Kamer is gehouden, dat de mentaliteit voor de beoordeling van de mogelijkheid van maatregelen, die gezamenlijk kunnen worden genomen om bepaalde moeilijkheden het hoofd te bieden, anders is dan 23 jaar geleden, dus in het jaar 1934, het geval was.

Ook de omstandigheden zijn anders. In de tijd van Colijn leefden wij in een tijd van laagconjunctuur, in een tijd van crisis. Ik behoef daar thans niet over te spreken, omdat de geachte afgevaardigde de heer De Wilde vanmiddag buitengewoon welsprekend en duidelijk over het verschil van omstandigheden, waaronder wij in de jaren 1934 en later leefden en waaronder wij op dit ogenblik leven, heeft gesproken. Onder de tweede opvolger van de heer Colijn, de heer Zijlstra, leven